

SLOVENSKA KRAJEVNA IMENA NA -JANE*

Problematika slovenskih in sploh slovanskih krajevnih imen, tvorjenih s sufiksom *-jan-*, ni tako enostavna, kakor bi se zdelo na prvi pogled. Sufiks sam kljub obsežni literaturi lingvistično še ni nesporno pojasnjen. Prav tako ne vemo, po kakšnem procesu so stanovniška imena na *-jane* postala prava krajevna imena. Pri izvedenkah iz antroponimov je ta proces celo glasoslovno težko rešljiv. Določiti bi bilo treba tudi čas največje produktivnosti tega imenskega tipa, njegovo frekvenco in areale, razmerje do sekundarnih, iz njih tvorjenih stanovniških imen, in raziskati vse njihove variante.

Za slovensko ozemlje vemo, da so ta imena najbolj pogostna na Koroškem, na Gorenjskem in na Krasu. Manj jih je v smeri proti severovzhodu. Vseh krajevnih imen, ki jih z večjo ali manjšo verjetnostjo lahko uvrstimo v to kategorijo, je preko tri sto. Ni jih pa vedno lahko ugotoviti. Razlikovati je treba imensko varianto na *-jane*, ki je splošno slovenska in se je na širokem ozemlju skrčila v *-je*, n. pr. *Gorjane* poleg *Gorje*, *Poljčane* poleg *Poljče*. Samo na skrajnem vzhodu in zahodu najdemo v sorazmerno ozkem pasu varianto na *-jani*, ki je karakteristična za srbohrvaško ozemlje zahodno od Drine. Vzhodno od Drine, v Srbiji in v Makedoniji sta med seboj pomešani obe varianti *-jane* poleg *-jani*, v Bolgariji pa spet popolnoma prevlada varianta na *-jane*.¹ Čeprav je ta imenski tip zelo star in se zdi, da je bil najbolj produktiven v prvih stoletjih po naselitvi², ne gre pri teh variantah za nekdanje razmerje nominativa proti akuzativu starih konzonantičnih osnov, ampak smo upravičeni oba razlagati kot akuzativa.

Neskrajšana imena na *-jane* so najbolj pogostna v obrobnih predelih. Na severovzhodu najdemo *Biserjane*, *Lešane*, *Ložane*, *Cirkulane*, *Dolane*, *Poljčane*, *Svečane*, *Veličane*, *Bržane*, *Gorjane*, na Koroškem *Glinjane*, *Goričane*, *Lipljane*, *Svečane*³ itd. V okolici Ilirske Bistrice imamo *Trpčane*, *Jelšane*, *Šapjane*, *Kozjane*, *Polžane*, *Hribljane*, *Marčane*, *Žejane*, pri Novem mestu bi omenil še *Teljčane*. V osrednjem pasu prevladuje varianta na *-je*, vendar najdemo vmes tudi imena na *-jane*, n. pr. *Trojane*, *Goričane* (pri Moravčah in pri Medvodah). Samo kjer je prešel *-'a- > -'e-*, se je ta tip ohranil, n. pr. *Lipljene* pri Grosupljem, *Vrbljene* na Igu, vendar se čutijo ta imena osamljena in prehajajo deloma v singularna imena na *-a*.

Imena na *-jani* segajo na zahodu od Rezijske do Istre, n. pr. *Osejani* v Rezijski, *Gorjani* furl. *Montanars* pri Huminu, 1270 *de Montenaris*, 1298 *Montenars* (M. Kos, STL), *Mrevljani* (Branica), *Dolani*, *Bržani* na Koprskem. Na vzhodu n. pr. *Zamošani* pri Ptujju, *Doljani* in *Kunčani* v Beli Krajini. Imena *Prodani*, *Morgani*, *Kocjani*, *Furlani*, *Kobani*, *Kožmani* seveda ne spadajo sem, ker so plurali od imen *Prodan*, *Morgan* itd. Ta imena je lahko ugotoviti. Teže pa je nedvomno določiti imena na *-je*. Na večjem delu slovenskega ozemlja so se ta imena že v vseh sklonih prilagodila deklinaciji pluralnih feminin, n. pr. *Gorje* iz *Gorij*, le deloma so še ohranjeni stari genitivi konzonantičnih osnov, n. pr. *Dutovlje*, iz *Dutovljan* na Krasu in celo na Gorenjskem se še sliši iz *Gorjan*,

* Po seminarski nalogi D. Mertelja priredil za tisk F. Bezljaj.

iz *Cerkljan* poleg iz *Cerkelj*. Vendar pri nas še niso sistematično zbrani podatki o deklinaciji krajevnih imen⁴ in niti približno ne moremo določiti, kje in v kakšni meri so še danes ohranjeni ostanke stare konzonantične deklinacije.

Najstarejša deklinacija na *-jane*, ki jo lahko določimo za cerkveno slovansčino in najstarejšo fazo slovanskih jezikov, je bila za plural: nom. *-jane*, gen. *-jan^ᵇ*, dat. *-jam^ᵇ*, ak. *janiy*, lok. *-jach^ᵇ* ali ceo arhaično *jas^ᵇ*, instr. *-jami*. Najbolj frekventen sklon pri krajevnih imenih je bil lokal, zato so imena tipa *Gorje* samo shematično prilagojena obliki v lokalni **Gorjach^ᵇ*, ki ga najdemo največkrat v nemških substitucijah za ta imena. Stari lokal na *-jas^ᵇ* je za slovensko ozemlje ugotovil že Miklošič⁵ v nemških substitucijah za štiri imena, *Pletrias* poleg *Pleteriach* za *Pleterje*, *Pudlas* poleg *Pudlach* iz **Podoljas^ᵇ*, *-ach^ᵇ* na Koroškem, *Skallis* na Štajerskem iz **Skaljach^ᵇ* in tudi *Naklas* za *Naklo*. V češčini je takšnih lokalov tipa **Doljas^ᵇ* izpričanih preko štirideset⁶. Izumrli so šele v XIII. stoletju, nekaj arhaizmov se je ohranilo še v XIV. st. Zato prese- neča zapis *Pletrias* pri Valvasorju (Ehre I, 176) poleg starejšega *Pleteriach*.

Vendar je že Miklošič (o. c. 17) opozoril, da so Nemci z *-ach* substituirali tudi druge imenske tipe, n. pr. *Förttschach* za *Beričevo*, *Olsach* za *Olšje* itd. Ni mogoče vedno zanesljivo ugotoviti, koliko pri teh imenih vendarle ne gre za stara stanovniška imena na *-jane*. S stališča glasoslovja imamo gotovo opraviti z drugim pluralnim tipom pri *Flattach*, slov. **Blata* itd., vendar je pri tem še mnogo nejasnega. Če imamo danes pluralno ime *Nevlje*, zapisano 1287 *Nawel* itd. (M. Kos, STL), je današnja slovenska oblika imena kljub temu lahko iz **Nevel^ᵇ-jane*. Ali n. pr. *Žiče*, dialektično *Žeiče*, iz *Ži^čič*, v *Ži^čih*, zapisano 1173 *Syze*, 1182 *Sitz*; 1233 *Seitis* (Zahn, ONB 459), kjer bi nemška oblika imena govorila za adjektivno posesivno izvedenko **Žit^ᵇč-je*, slovensko pluralno ime pa za stanovniško obliko na *-jane*.⁷ Vseh imen verjetno nikoli ne bo mogoče zanesljivo rekonstruirati z ozirom na tvorbo, vendar je dovolj pojavov za hipotezo, da sta v določenem obdobju lahko živeli druga poleg druge dve obliki imena, kjer je sčasoma primarno stanovniško ime prevladalo nad starejšim krajevnim imenom. Obraten primer je slov. *Čajna*, nem. *Nötsch*, 1280 *Nezah*, 1293 *Nezzah*, kjer kaže nemška oblika na stanovniško ime iz slovanskega antropo- nima *Nečaj^ᵇ*.⁸

Nemška imena na *-ach* niso vedno slovanske substitucije. Z *-ach* so substituirana tudi predсловanska in predgermanska imena na *-acum*, n. pr. *Villach*, slov. *Beljak*, lahko pa so tudi germanskega porekla, marsikdaj pa so tvorjena analogno po najbolj frekventnem tipu v okolici. Slovenska imena na *-jane* so včasih substituirana v nemščini z ekvivalentnim nemškim sufiksom *-ern*, n. pr. *Lautschern*, *Meitschern*, *Diemlern* na Štajerskem.⁹ Osamljeno najdemo tudi drugačne, vendar še karakteristične substitucije, n. pr. 1445 *Wesserian* za *Biserjane*, dial. *Brsenjane* (Bezljaj, SVI I, 85; Zahn, ONB 505).

Paziti pa je treba še na druge posebnosti. Če je današnje pluralno ime *Retje* pri Trbovljah zapisano 1265 *Reteyach*, smemo s precejšnjo verjetnostjo računati z imenom na *-jane* (kljub *-t-*!), čeprav imamo izpričana tudi singularna krajevna imena *Retje* in še večkrat ledinska imena *Dolenje*, *Gorenje*, *Gorko*, *Intiharjevo*, *Urhovo Retje*. Pri ledinskih imenih moramo izključiti vsako možnost na stanovniško izvedenko z *-jane*, čeprav najdemo v srbohrvaščini tudi sestavljenke s prilastkom v nevtru sg., n. pr. *Veliko Turčane*, *Krivo Gaštane*, *Gornje Količane* ali v bolgarščini *Malko Doljane*.¹⁰ Ako je *Retje* iz **vr^ᵇt^ᵇje*, sorodno z ruskim apelativom *veret^ᵇ*, *veret^ᵇje*, *veretija*, *veretejka*, kakor misli

Bezljaj¹¹, bi mogli pri *Reteyach* upravičiti -t-, tudi če imamo opravka z izvedenka na -jane. Vendar tega ne moremo trditi s popolno gotovostjo in takšni primeri kažejo samo, kako skrbno bi morali pri zapisovanju vsakega imena na terenu paziti na vse posebnosti pri kongruenci, deklinaciji in izvedenkah.

Stanovniška imena na -jane se začno že zelo zgodaj pojavljati v funkciji krajevnih imen. Na Koroškem, kjer je po Kranzmayerjevih podatkih (ONBK I, 83) ena dvanajstina vseh imen tega tipa, je izpričano že 1006 *Goriach*, 1075 *Velah*, 1074 *Flatsach* itd. Ni mogoče dvomiti, da je ta tip zelo star. V stanovniških imenih se je razumljivo uveljavila samo pluralna oblika. Dokaj osamljen je na naših tleh nekakšen nevtralni tip na -an¹², ki ga včasih najdemo pri Slovanih, n. pr. srbohrvaško *Lipljan*, *Grljan*, bolgarsko *Děljan¹³*, *D¹⁴bovan¹⁵*, *Smočan¹⁶*, ukrajinsko *Poljan*, *Lužan*, lužiško *Dolan*, *Žitovan*. Na slovenskem ozemlju spada verjetno v to kategorijo, ki jo Zubatý, *Listy filologické XXIX*, 220 d. smatra za nekakšna pluralia tantum, samo prekmursko *Rakičan*, zapisano 1468 *Rakottya puszta*, *Rakothy* (Csánki II, 788), morda tudi Koroško *Trnjan* poleg *Trnje*, nem. *Dörnach*, vendar je sporočilo dokaj negotovo. Te oblike so lahko analogne in so izolirano v mlajšem razvoju prešle iz genitiva v akuzativ — nominativ. Zahodnoslovenska krajevna imena tipa *Sesljan*, *Strunjan*, *Vedrijan*, *Ozeljan*, *Čepovan* so regularno predslovenskega porekla, izvedena po večini iz romanskih ali predromanskih antroponimov.

Sorazmerno redka imena na -an tipa *Pržan(j)* po svoji strukturi niso še dovolj pojasnjena. Isto bi lahko rekli tudi o imenih na -ana. Zahodnoslovenska krajevna imena tipa *Medana*, 1283 *in Medani*, 1299 *in Medano* (M. Kos, STL), *Fojana*, 1180 de *Floiano*, *Borjana*, po 1086 *Boriana*, *Kožana*, 1247 *Cosana*, *Cosanium*, *Košana*, 1247 *Cosana*, 1281 *Cossana*, *Kožbana*, 1398 *Kozzban*; dalje *Tipana*, *Biljana*, *Sežana*, *Mojstrana*, *Gročana* so vsa predslovenskega porekla. Z veliko verjetnostjo je to mogoče trditi tudi o imenu *Ljubljana*, čeprav je svoj čas Miklošič mislil, da je to singularizirano stanovniško ime zaradi nemške oblike *Laibach*, in o rečnem imenu *Bregana*¹². Težavno pa je gorsko ime *Pečana*, 973 *alpam Bosangam*, *ad Boscangam*, 989 *Bosana* (M. Kos, STL). Melik, *Geogr. zbornik IV*, 278 misli na slovansko *Pečanja* (*planina*), drugih razlag v literaturi ni na razpolago. Preostane še ime potoka *Belana*, za katerega misli Bezljaj, *SVI I*, 56, da je adjektivne izvedenke k antroponimu, torej **Bělan¹⁷na*. Ukrajinskega singularnega tipa *Derevljana*, *Horožana*, poljsko n. pr. *Lubiana*, češko dialektično *Hradčana* (Gebauer, *HML*, 76) za slovenščino ni mogoče dokazati razen mlade singularizacije tipa *Vrbljena*. Za obe imenski varianti, na -jan in na -jana, bi lahko trdili, da kljub svoji razširjenosti po slovanskem svetu nista podedovani, ampak sta šele plod mlajšega samostojnega razvoja v posameznih slovanskih jezikih. Več ali manj jih je rodila težnja po analogni poenostavitvi, ko so jih prenehali občutiti kot pluralna stanovniška imena.

O slovenskem razvoju imenskega tipa na -jane je težko določneje sklepati. Gotovo je izredna frekvenca krajevnih imen na -jane že zgodaj povzročila, da so tudi apelativa te vrste začela izgubljati svojo izrazito kolektivno pripadniško funkcijo. Singular in dual sta bila v skupni slovanščini še posebej termirana z dodatnim sufiksom -in¹⁸, torej *meščanin¹⁹*. To obliko imamo doslej v slovenščini izpričano samo enkrat, in sicer se omenja leta 1240 v Resiutti in na Beli v Rezijski kmet *Gorianin*.¹³ Verjetno pa se je najprej začelo izenačevanje med singularom in pluralom, čeprav je tip *meščan* danes v slovenščini dokaj redek pri apelativih. Analogno je tvorjeno *vaščan*, tako vsaj Zubatý (*LF XXIX*, 224) opo-reka Miklošiču (*VGr. II*, 130), ki je mislil, da je *vaščan* izvedeno posredno preko

adjektiva **v^bs^bsk^b*. Po odpadu terminativnega sufiksa *-in^b* je iskal jezik nova sredstva in največkrat se je poslužil sufiksa *-bc^b*.¹⁴ Tako je nastalo novo *gorjanec*, *poljanec* namesto starega *gorjanin^b*, *poljanin^b*. Krajevna imena tega tipa so dokaj redka in se zde mlada, n. pr. *Možjanci*, *Sejanci*, *Varošanci*, *Radmožanci*, *Strejanci*, omejena so v glavnem na severovzhod, poleg gorskega imena *Gorjanci* na Dolenjskem in toponima *Dolanci* pri Štanjelu. Sicer so nekatere izvedenke zelo stare, n. pr. *Gorjansko* na Krasu, po 1086 *Goriano*, *Gorians* 1340 *dorf Choriansce*, 1494 *Goriansk*.¹⁵ Za pokrajinsko ime *Gorjanke*, furl. *Gorgons* in rečno ime *Gorjanka* (Tuma, Imenoslovje Julijskih Alp,²⁴) ni na razpolago historične dokumentacije. Pozornost pa zaslužijo današnja stanovniška imena tipa *Ljubljančan*, *Tržaćan*, *Kranjčan*, ki so danes zelo pogostna. Zdi se, da bi jih še najlaže razložili z obrnjenim sufikslnim konglutinatom *-bc^b + -jan-*. Analogno po tipu *Slovén^bbc^b*, *Gorenjec*, *Dolenjec* je nastalo najprej **L'ubl'an^bbc^b*, kar je ohranjeno še v narodni pesmi v pluralu *Ljubljanci*, in šele k temu je nastal novi singular *Ljubljančan*. Stanovniško ime *Tržaćan* poleg adjektiva *tržaški* priča za starost tega procesa. *Tržaćan* se ni moglo glasoslovno razviti iz adjektiva, ampak je nastalo vzporedno z njim iz primarne slovenske substitucije **T^brbzbst^b*, današnje Trst (Ramovš, *Kratka zgodovina*, 26).

Ta tip stanovniških imen, izvedenih iz krajevnih imen, ki po svojem poreklu niso redko stara imena na *-jane*, prevladuje danes na večini slovenskega ozemlja, n. pr. *Nemilčani* k *Nemilje*, *Dobrečani* k *Dobrije*, *Kublčani* h *Koblje*, *Korplčani* h *Korplje* itd. Mnogo bolj redka so stanovniška imena tipa *Poljanci* k *Poljane*, *Vrbljanci* k *Vrblje*, *Prepružanci* k *Prepuže*. Samo v obrobni narrečjih se je ohranil tip stanovniškega imena *Ziljani* k *Zilje*, *Škrljani* k *Škrlije*, *Čepljani* k *Čeplje*, *Prašani* k *Praše*.

Zanimivo pa je, da se imenski tip *-bc^b + jan-* nikoli ne pojavi kot krajevno ime (*Poljčane*, *Poljče* je izvedeno iz *poljica*).

Razmerje med stanovniškim imenom in formalno enakim krajevnim imenom je poleg pluralnih sklonov brez *-n-* gotovo lahko tudi vplivalo na krčenje *Gorje* : *Gorjane*. Kdaj se je ta proces vršil, ne vemo določno. Na Koroškem poteka deloma še sedaj in niso redki primeri, ko živita obe obliki druga poleg druge. Luka Pintar (Ljubljanski Zvon XXXIII, 1913, 30) navaja, da pozna Valvasor (Ehre VIII, 738) za današnje *Trpčane* samo *Terpze*, obratno pa za *Hariane* za *Harije*, za *Smeriane* za *Smerje*, za *Tomianiane* za *Tominjje*, in sodi, da je pri kolebanju teh oblik igral največjo vlogo genitiv na *-jan*. Neskrčena pa so ostala na vsem slovenskem ozemlju imena *Poljane*, ki jih je s Koroško vred osemnajst. Zdi se, da v slovenščini že od XII. stoletja dalje niti eno od teh imen ni občuteno kot stanovniško ime **Poljane* k *polje*, ampak samo plural k *poljana*. *Poljane* pri Ribnici je zapisano 1241 in *Polan*, *Poljane* pri Šmarjeti 1281 *Maior Polanum*, *Poljane* pri Mirni Peči 1335 *Poelan*, *Poljane* pri Bledu c. 1075-1090 *loco Polani*, 1085-97 *Polan*, *Poljane* pri Škofji Loki 1160 *Polan*, *Poljane* pri Cerknem 1377 in *villa de Pogliana* (M. Kos, STL) enako kot singularni tip *Poljana*, n. pr. *Poljana* pri Fojdi, 1275 *Pogliana* (M. Kos, STL). Niti eno ime *Polje* nima pluralnih oblik v deklinaciji in na to kažejo tudi historični zapisi, n. pr. *Polje* pri Stični, 1250 *Veldes*, *Mokro Polje*, 1228 *Nazzenwelt*, *Polje* pri Toplicah 1251 in *Campo*, *Polje* pri Šentviški gori 1229 *Polye* (M. Kos, STL). Zapisi kakor 1276 *Dobrapolach* za *Dobro polje* pri Trnovem in Koroško *Dropole*, nem. *Tröpolach*, 1288 *Dobro poelach* in *Drovlje*, nem. *Drobollach*, 1238-61 *Oberpuolach* (Kranzmayer, ONBK II, 57 in 227) bi edini kazali na **dobro(je)* po-

ljane. Pöllach na Salzburškem pri St. Gilgen je edino staro **Poljach* k *Poljane* (Much, MÖIG XL, 310).¹⁶

K problematiki sufiksa samega pa slovensko imensko gradivo ne prispeva k jasnosti. Znano je, da sta za cerkveno slovanščino izpričana dva različna sufiksa z enako pomensko funkcijo: *-janin* poleg *-ĕnin*. Splošnoslovansko je s sufiksom *-ĕnin* izpričano samo plemensko ime *Slovĕnin*, čeprav najdemo v csl. tekstih *Samarjanin* poleg *Samarĕnin* itd. Čeprav pozna to dvojnost tudi litavščina, kjer je v rabi poleg *Tylženas* »Tilžan«, *Trakėnai* »prebivalci na Krčevini« tudi *Tylžionis* »Tilžan«, *Kemionis* »vaščan«. Zadnji tip na *-ionis* so starejši raziskovalci razlagali kot izposojenka iz slovanščine, vendar je Zubatý¹⁷ dokazal, da morajo biti zaradi posebnosti v deklinaciji te tvorbe avtohtone. Za slovanščino stanje ni jasno, ali je treba izhajati iz dveh različnih sufiksov **-jōn-* in **ĕn-*, ali pa samo iz **ĕn-*, ki je z glasoslovnim prehodom *-ĕ- > -a-* za palatali prešel v *-(j)an-* (glej Weingart, Rukovět' I, 147 d.). Kar je po slovanskem svetu imen te vrste, je povsod mogoče dokazati, da je moralo biti izhodišče *-jane*, kjer je *-a-* šele s kasnejšim dialektičnim razvojem prešel v *-e-*. Slovenščina je ohranila samo tip *Slovĕnbc*. Vprašanje pa je, če je slovensko *Gorenec*, *Dolenec* samo analogno tvorjeno po *Slovenec*, kakor je mislil Zubatý (LF XXIX, 225) in so šele ta imena vplivala na razvoj adjektivov *dolenji*, *gorenji* za csl. *dolbnj*, *gorbnj*. Že zgodaj so pri nas izpričana imena iz te osnove, n. pr. *Dolenčiče* na Koroškem, nem. *Dolientschig*; 1284 *Dolenzich* (Rammovš HGr II, 267; Kranzmayer, ONBK II, 52) ali *Gorenčiče*, *Gorinčiče* nem. *Gorintschach*, 1090 *Gorinsig*, *Gorientsik* (Kranzmayer, idem, 85). Za krajevna imena *Dolenjci*, *Gorenjci* ni na razpolago starejših historičnih zapisov. Imena *Dolenje* in *Gorenje* so deloma občutena kot adjektiva, v historičnih zapisih pa imamo vsaj deloma opraviti s stanovniškimi imeni na *-jane*, n. pr. *Dolenje* pri Ajdovščini, 1340 *Dolovnach*, *Dolenje* južno od Ajdovščine, 1499 *Doleynach*, *Dolenje* pri Gorici c. 1370 *Dolenach*, *Dolenje* pri Krškem 1436 *Dolenach* (M. Kos, STL). Za *Gorenje* pri Kamniku je izpričan lokal v *Goréjnah* z novim stanovniškim imenom *Goréjnčana*. To bi kazalo na staro **dolĕnin*, **gorĕnin* s sufiksacijo kakor pri *Slovĕnin*.

Imena na *-jane* se tvorijo malodane brez izjem samo iz apelativov, ki so po pomenu geografski pojmi. Kadar so takšna toponima tvorjena iz antroponimičnih osnov, moramo sponirati, da so se mogla razviti samo preko primarnega toponima, izvedenega največkrat s posesivnim *-jb-* sufiksom iz antroponima. V podrobnostih je seveda še mnogo nejasnega. Imenski tip *Vrhovlje*, n. pr. *Vrhovlje* na Krasu, 1297 *Vercoglau*, *Vrhovlje* pri Lukavici, 1353 *Werchowlach*, *Vrhole* pri Konjicah, 1369 *Verholaech*, 1440 *Werchowlach* (M. Kos, STL; Zahn, OŇB, 494) gotovo ni izveden iz *vrĕch* »vrh« s pomočjo nekega sufiksa *-ov-*, apmak je to samo znak, da je spadal apelativ k *u-*jevskim osnovam.

Sicer pa je podrobnosti toliko, kolikor je imen, in obravnavali jih bomo v posebnem delu.

(Se bo nadaljevalo)

¹⁶ O. Franck, Studien zur serbokroatischen Ortsnamenkunde, 297 in J. Spal, Místní jména obyvateľská zakončená na *-any*, 15.

¹⁷ E. Kranzmayer, Ortsnamenbuch von Kärnten I, 92 pravi, da so bila ta imena na Koroškem produktivna do XIII. stoletja.

¹⁸ Scheinig, Kres II, 430; Sašel, Plan. vestnik XII, 90 in Jezik in slovstvo III, 122.

SLOVENSKA
KRAJEVNA IMENA NA -JANE

(Nadaljevanje in konec)

Natančna in dokončna opredelitev vseh slovenskih krajevnih imen na *-jane* pri današnjem stanju raziskovanja še ni mogoča. Imena tega tipa bi lahko razdelili na zanesljivo izpričana in na bolj ali manj verjetna. Včasih se je težko odločiti. Za *Dragožiče* na Koroškem navaja Ramovš, HGr. II, 252 kar štiri možnosti rekonstrukcije. Izhajati je mogoče ali iz **Dragožitiči*, ali iz **dragožitje (selo)*, lahko pa tudi **dragožitbče* ali **dragožitj + jane*. Pri tem Ramovš niti ni upošteval najverjetnejše možnosti **dragožitj + jane*, torej stanovniškega imena iz posesiva z *-jo-* formantom. Današnje nemško ime *Dragositschach* s historičnim zapisom 1268 *Dragosisach* (Kranzmayer, KONB II, 54, brez ozira na njegovo razlago) bi pričalo za takšno stanovniško ime. Pluralna imena s sufiksom *-itjo-* so na slovenskem ozemlju sorazmerno zelo redka¹, zato pride prva Ramovševa možnost najmanj v poštev. Imena kakor *Vižmarje*, *Gunclje*, *Obramlje* (< *Abrahamljane*) bi govorila za domnevo, da je pri izvedenkah iz antroponimov eksistiralo dvoje imen, posesivni adjektiv, tvorjen z *-jo-* sufiksom in iz tega dalje izvedeno stanovniško ime na *-jane*. Za to govore historični zapisi. *Bilje* pri Gorici je zapisano ca. 1200 *Vigelsdorf*, *Videlsdorf*, 1340 *Williach* in 1523 *Videlsdorf*, toda nekdanje *Bilje* pri Postojni 1297 *Billiach*, 1300 *Bilach*, 1499 *Billach*². Osnova mora biti neki antroponim, v poštev bi prišel hipokoristik z *-bɫb-* formantom k slovanskim imenom *Bydlo*, *Bydgość* in podobno, je pa *-dl-* lahko že tudi prvotno. Številna imena *Čeplje* so historično največkrat sporočena v lokalu pluralis na *-ach* in tudi enkrat zapis 1424 *Czeplern* za *Čeplje* pri Vranjskem kaže z nemškim stanovniškim sufiksom *-ern* na tvorbo z *-jane*. Vmes pa se za posamezne *Čeplje* pojavljajo v XV. stoletju zapisi *Tschepla*, *Tschöpla*, *Czepel* (Bezljaj, SVI I, 113), ki pričajo za obstoj posesiva *čepɫja* (*vɫsb*).

Malo je verjetno, da bi bila današnja pluralna imena, posebno takšna iz slovanskih in zgodnjekrščanskih antroponimov, biblijskega ali germanskega porekla, ki so historično izpričana brez *-ach*, šele mlade analogije. Proti temu govori dejstvo, da skoraj ne najdemo več pluralnih oblik pri krščanskih imenih, ki so se začela v večji meri uveljavljati šele po letu 1000, tipa *Peter*, *Pavel* itd. *Petrovče*, nem. *Pletrovitsch*, 1405 *Peterwik* (Zahn. ONB, 46) je na prvi pogled tvorjeno drugače, z mlajšim posesivom na *-ov + ici*. Zdi se, da je edina izjema te vrste ime *Šembije* v slovenski Istri < **sanctus Vitus* (Ramovš, HGr. 64), eno izmed najzgodnejših krščanskih imen pri Slovanih.

To je gotovo važen kriterij za relativno kronologijo naselitve in za produktivnost tega imenskega tipa. Če nem. oblike *Newlach* za *Nevlje* ne najdemo v starejših historičnih virih, ne bo to mlada analogija tudi za razmerje med stanovniškimi in rečnimi imeni. Enako razmerje je med *Dramlje* in *Drama*, historično tudi *Dramina* (kakor *Savinja*, *Dravinja*?). Če bi bilo ime *Dramlje* mlado, ne bi več pričakovali epentetičnega *-l-* (glej Bezljaj, SVI I, 148). Vsa današnja imena *Bela* pa so obratno historično vedno sporočena z *Velach*, *Vellach*. Toda pri imenih *Bistrica* ni niti v slovenščini niti v nemških substitucijah sledov po stanovniški obliki. Ker leže *Savlje* ob Savi, so gotovo iz **sav -l- jane*.

Toda ali je *Zilje* v Beli krajini res iz *zil - jane? *Dravljje* pri Ljubljani, 1136-1168 *Draulach*, kasneje *Draewlach*, *Dreawlach*, *Dreolach*, *Drewlach* (M. Kos, Srednjeveška Ljubljana, 49) je morda kakor koroško *Dravljje*, nem. *Dreilach* in *Drevlje*, nem. *Dreulach* izvedeno iz osnove *drevo* in ne iz *Drava*.

Ramovš, HGr. II, 62 je posvetil pozornost epentetičnemu -l- v slovenščini in je pritegnil tudi imensko gradivo. Za *Predoslje* navaja izhodišče **prēdoslav-l-jane* in **prēdoslav-l-je*, sponira pa seveda, da je bilo bodisi eno ali drugo, ne pa eno poleg drugega. Ugotovil je, da je epentetični -l- karakterističen za starejše tvorbe, manjka pa pri mlajših izvedenkah. Vendar bi tudi za epentetični -l- v slovenski toponimiki potrebovali podrobnih analiz. Pri večini imen na -jane je epentetični -l- lahko ugotoviti, enako tudi za posesiva z -jo- formantom; izjeme so dokaj redke, n. pr. koroško *Bezovje*, nem. *Hollern*, 1261 *Holler*, kar je lahko kakor gorenjsko *Brezje*, na *Brezjah* šele kasneje analogno prešlo v plural. Regularno je *Hrušovlje*, *Orehovlje*, *Hrastovlje*, *Dobovlje*, *Dobravlje* in *Dobrovlje*. Poudariti pa je treba, da imena singularnega kolektivnega tipa *Dobje*, *Lipje* nikoli nimajo pri sebi epentetičnega -l- ali palatalizacije, medtem ko je v srbohrvaščini imenski tip *Dublje* bogato zastopan. *Dobje* pri Fojani je zapisano 1310 *Dobye*, *Dobje* pri Gračnici ca. 1490 *Tobyja* (M. Kos, STL). Ta imena bi bilo treba preiskati vsako posebej. Ako najdemo poleg *Lipljane*, nem. *Laiplach* (Kranzmayer, KONB II, 135) tudi *Liplje*, to je najbolj verjetno **lip-l-jane*, prim. *Liplje* pri Logatcu, 1444 *Lipplach* (M. Kos, STL). Toda *Liplje* v Tuhinju je zapisano ca. 1400 *Lippie*, 1477 *Lypp* (M. Kos, STL). To bi kazalo na **lipa*, **lip*je poleg **lip-l-jane*. Današnje pluralno *Lipje* pri Žužemberku pa je sporočeno 1225 *Lippenach*, 1340 *Lippnach* (M. Kos, STL). Tu moramo izhajati iz nekega adjektivnega imena **Lipbno*, iz katerega je dalje tvorjeno stanovniško ime na -jane.

Podrobna analiza epentetičnega -l- v slovenščini bi seveda zahtevala posebne študije. Zanimivi so tudi primeri kakor *Čadovlje*, zapisano v XV. stoletju *Othschadalach*, *Waczadolach*, *Otschadolach*, *Oczadalach* (M. Kos, STL), kjer moramo izhajati iz apelativa *očađěl*, češko *očađlý* »sajast«, torej iz **očađěl-jane* z analogično mlajšo naslonitvijo na tista stanovniška imena, izvedena iz fitonim, pri katerih pogosto najdemo podaljšave iz adjektiva na -ov. Podobna izjema je tudi *Bodovlje*, 1281 *Vondeul* iz **ondol* (Pintar, Ljub. Zvon 1913, 369). O tem -ov- in o njegovi starosti ni mogoče izreči nobenega mnenja. Luka Pintar je v Ljubljanskem Zvonu 1910, 414 pri razlagi imena *Borovlje*, nem. *Förlach* polemiziral s Scheiniggom o nujnosti tega -ov-. Zdi se pa, sodeč po drugih takšnih imenih, da je **borljane* izvedeno iz imena *Bor*, *Borovljane* pa bodisi iz adjektiva ali druge kolektivne oblike *borovje*.

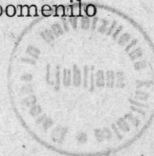
S stališča glasoslovja so zanimiva tudi imena *Žeje*. Edina paralela za ta tip slovenskih imen so *Žejane* v Istri pri Novem gradu. *Žeje* pri Postojni so zapisane 1300 *Pozech* (M. Kos, STL). Izvedena so iz osnove *žeg-* (L. Pintar, IMD 1908, 89 in Ramovš, Geogr. Vestnik IX, 87) ter pričajo za sovpad refleksov -dj- in -gj- > -j-, kar je eden izmed najzgodnejših pojavov slovenskega glasoslovnega razvoja. Ker so prva imena na -jane izpričana v dokumentih že pred letom 900, n. pr. *Breže* na Koroškem 860 *Friesach* in **Skaljane* pri Gosposvetskem polju *Scalach* (Kranzmayer, KONB I, 83) in ker najdemo takšna stanovniška imena izvedena celo naravnost iz antičnih krajevnih imen, n. pr. *Trojane* < **tro*ⁿ*d* < *Atrans* (Ramovš, KZg, 27), enako tudi *Milje* pri Trstu in *Batuje* na Vipavskem poleg drugih, manj gotovih, lahko upravičeno sklepamo, da nam

današnja geografska razprostranjenost tega imenskega tipa predstavlja dokaj verjetno sliko o najstarejših naselitvenih jedrih na slovenskih tleh.

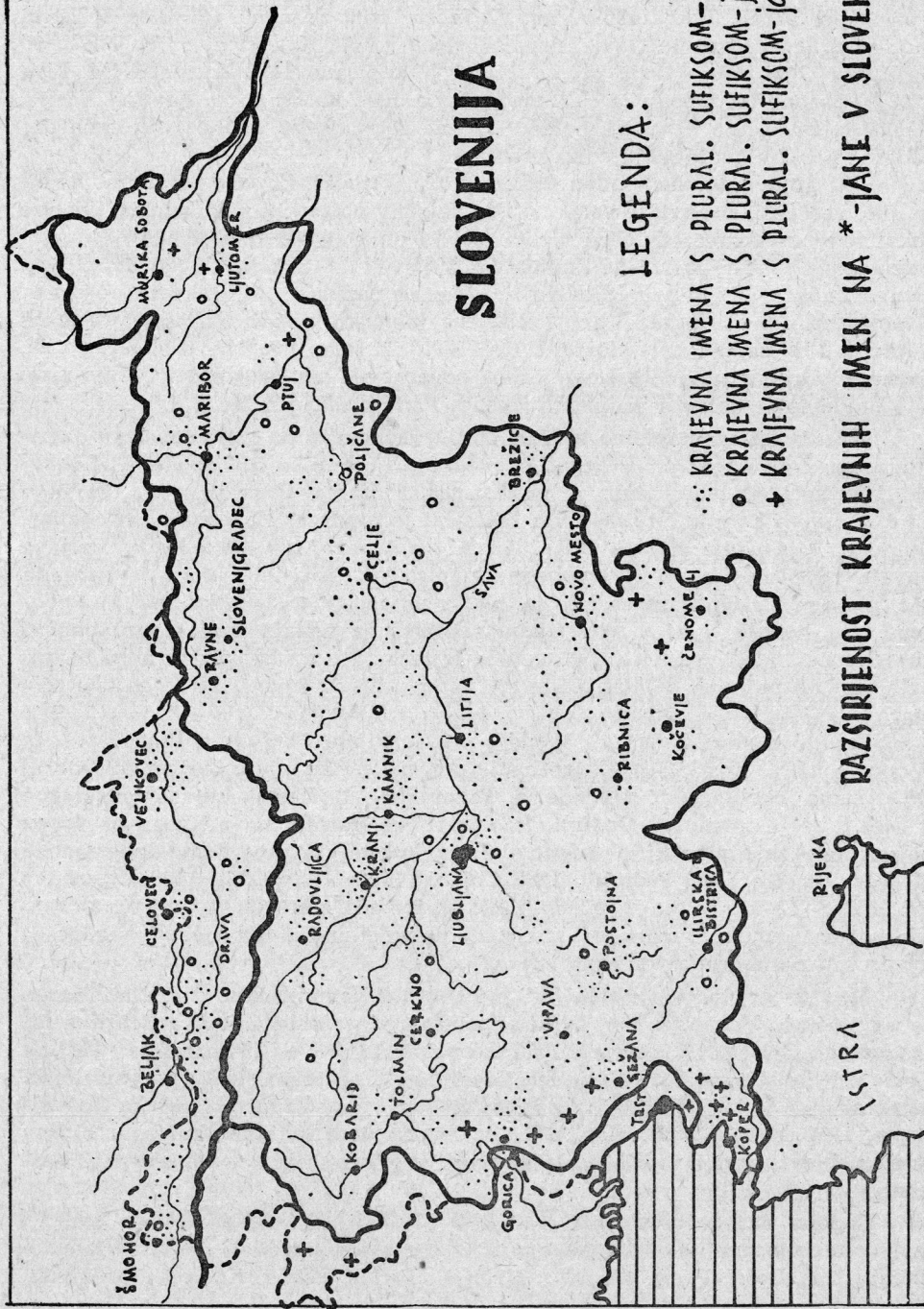
To se sklada z vsem, kar vemo danes o tem imenskem tipu pri drugih Slovanih. Najbolj pogostna so na ozemlju, kjer so se Slovani zgodaj asimilirali. To velja za vzhodne nemške predele, Alpe, Grčijo in tudi za Romunijo. Na srbohrvaškem ozemlju jih je največ v Makedoniji, v Črni gori, v Šumadiji in srednji Srbiji; precej jih je v zahodni Bosni in deloma tudi v Dalmaciji (Franck, Studien, 193). Pogostna so v zahodni Ukrajini, toda tako na ukrajinskem, kakor na ruskem ozemlju njihovo število naglo pada, čim dlje gremo proti vzhodu in severovzhodu (Spal, 27). Taszycki, Słowiańskie nazwy miejscowe 25 sodi, da so ta imena vsaj prvotno znak kolektivnega lastništva zemlje manjše ali večje skupine ljudi. To je zanimiva domneva, ki jo je seveda težko dokazati kakor večino domnev, ki so do nedavnega prevladovale v slovanski onomastiki o relativni starosti posameznih tipov imenskih izvedenk. Taszycki je postavil na glavo večino dosedanjih mnenj, ki so krožila po literaturi o primarnosti sufiksa *-ica*, *-ava* itd. Danes so se že dokaj trdno uveljavile njegove trditve, da je najstarejše slovansko ime gol geografski termin, ki se mu postopno pridružujejo agrikulturni in upravni termini. Iz teh se precej istočasno začno razvijati stanovniška imena in izvedenke iz apelativov. Izvedenke iz antroponimov se začno uveljavljati šele z začetkom zemljiške lastnine. Patronimika postavlja Taszycki šele na peto mesto.

Za slovensko ozemlje, ki je naseljeno kasneje kakor glavna zahodno-slovanska naselitvena jedra, seveda ne moremo postavljati takšne kronologije, ker se vsi ti imenski tipi pojavijo skoroda istočasno. Imajo pa različno obdobje največje produktivnosti. Slovenska imena tipa *Strejanci*, l. 1441 *Schutzendorf* (Zahn, ONB, 453), ki jih zgodovinarji lahko precej določno datirajo, predstavljajo s svojo strukturo **strel-jane + bcb* zadnjo, zaključno fazo produktivnosti tega imenskega tipa vsaj za eno področje. Vendar bi mogli suponirati pri tem imenu že drugačen razvoj, **Streaci < Strelci* z analogičnim, iz drugih imen vnesenim *-n-*.

V zadnjih letih posvečajo v slavistiki veliko pažnje tudi klasifikaciji toponimičnih baz. To je važno tako za celotno analizo toponimike določenega ozemlja, kakor tudi za analizo posameznih sufiksov, s pomočjo katerih so toponima izvedena. Tudi to utegne biti uporabno sredstvo za določanje obdobja produktivnosti nekega imenskega tipa. Vendar je danes predlogov za takšno klasifikacijo skoraj toliko, kolikor je avtorjev, ki so se s tem ukvarjali. Teoretično je gotovo zelo važno razmerje med izvedenkami iz apelativov in iz antroponimov. V praksi pa je to zelo težko ugotoviti. Pri imenih tipa *Čadraže*, *Čagošče*, *Domžale*, *Družmirje*, *Hobovše*, *Hudimarje*, *Nemilje* itd. je seveda na prvi pogled jasno, da so to stanovniška imena, izvedena iz starih slovanskih sestavljenih antroponimov. Izvedenke iz hipokoristik pa je mnogokrat zelo težko zanesljivo razpoznati. Imena *Radomlje*, *Želumlje*, *Staneče*, *Pameče*, *Radeče* kažejo še vse karakteristične znake starih slovanskih hipokoristik na *-m* in *-e"ta*. Tudi pri imenih *Jastrobļje*, *Orlje*, *Petelinje* je jasno, da gre za stara antroponima. Teže je opredeliti n. pr. *Huje*, 1306 *Chuiach*, 1308 *Choyach* (M. Kos, STL) za *Huje* pri Kranju, kar je gotovo iz **chudjane*, težko pa je reči, ali je osnova adjektiv *chudъ* s prvotnim pomenom »reven«, ali antroponim *Chudъ* (Miklošič, Ortsnamen aus Personennamen, 346). Poljska imena *Chudzica* izvajajo od revnih tal (SO II, 190); ime malodane predmestne naselbine pri Kranju bi lahko pomenilo »naselbina revežev«.

SLOVENIJA

LEGENDA:

- KRAJEVNA IMENA S PLURAL. SUFIKSOM -je
- KRAJEVNA IMENA S PLURAL. SUFIKSOM -jane
- + KRAJEVNA IMENA S PLURAL. SUFIKSOM -jani

RAZŠIRJENOST KRAJEVNIH IMEN NA *-JANE V SLOVENIJI

Popolnoma brez pomoči pa se znajdemo pri imenih, ki jih z današnjimi sredstvi še ne znamo razložiti. Ni mogoče reči, kam bi uvrstili n. pr. *Kazlje* pri Sežani (morda < Koseze), ca. 1400 *Kasslach*, 1412 *Kasliach* (M. Kos, Prim. urb. II, 137, 143) ali *Povlje* pri Kranju, 1254 *bona in Poula* (Jaksch, MDC, 2557), *Forme* pri Škofji Loki, 1485-90 *am Farmach*, 1500 *Formach* (M. Kos, STL) in stotine drugih. Koroško *Obrje*, nem. *Abriach* izvaja Kranzmayer, KONB I, 60 iz etnika *Obri*, toda *Obrje* pri Ljubljani je zapisano 1498 *Albriach* (M. Kos, STL). Posebno na zahodu je cela vrsta toponimov, kakor n. pr. *Famlje*, *Harije*, *Šebrelje*, za katere ni na razpolago nobene zadovoljive razlage, skromne dosedanje poskuse pa lahko gladko zavrnemo.

Niti gotovo domačih imen kakor *Povže*, *Vipolže*, *Zapuže* ne znamo zadovoljivo razložiti. Osnova je verjetno ista kakor v *polzeti* in *polž*, analiza sestave teh imen pa priča za določen točno opredeljen geografski pojem z neznanim pomenom. Prvič so izpričane *Zapuže* pri Vipavi 1275 *Sapalzat*, 1320 *Zapulsach*. Druge *Zapuže*, ki jih je v Sloveniji sedem, so zapisane največkrat *Sapelsach*, *Sapoltsach*, le za *Zapuže* pri *Trebnjem* (nemško nekoč *Schneckenbüchel*!) najdemo 1343 zapis *Suckendorf* (M. Kos, STL). K temu *Vipolže*, 1170 *Wipelsach*, kasneje italijanizirano *Vipolzano* s staro severno slovansko prepozicijo *vy-* »iz«; isto najdemo še danes v ledinskih imenih *Podvipuško* pri Medani.

Zloženske z *za-* najdemo tudi na srbohrvaškem in na makedonskem ozemlju, n. pr. *Zapoldžane* pri Prilepu, *Zapužane* pri Šibeniku in *Zapuže* pri Kosovski Mitrovici. O teh imenih je pisal Luka Pintar v Carnioli, 1912, 91 in v Ljubljanskem Zvonu 1913, 368. Na Ukrajini je toponim *Vypovzki*, kar razlaga Sumcov, Kijevskaja starina XV, 1886, 474 kot »kraj z visoko lego«, Dalj pa navaja *vypolzovskie žiteli* »svobodni kmetje«! Češko dialektično je apelativ *plž* (f.), gen. *plži* »podzemna luknja, klet v vinogradu«, slovaško *splž*, -e »podzemeljski hodnik, klet v vinogradu«. Pleteršnik navaja tudi glagol *opužiti* »abschaben«. Med vsemi temi pomeni si je težko izbrati kaj primernega in niti približno ne moremo določiti, kam naj bi uvrstili ta imena, ki so gotovo zelo stara.

Zanimiva starina je tudi *Vopolje* pri Cerkljah, 1238 *apud Woepulach*, in *Woppulach* (M. Kos, STL). Češko *opole* pomeni »srenja, soseska«, *opoli* »okraj itd.«, strus. *opolbe* »isto« (Niederle, Život III, 34). Tudi neki slovanski rod v Šleziji se je imenoval *Opolini*. Ime je relikv starega slovanskega pravnega pojma, neke zajednice, ki je skupno obdelovala zemljo. Če najdemo danes imena *Koče*, n. pr. *Koče* pri Postojni, 1297 *Cozach*, 1499 *Gottschach*, 1498 *Kotschach* (M. Kos, STL), kar lahko izvajamo iz *kot* ali iz *koča*, smo gotovo bolj upravičeni izhajati iz pomena »zadruga« kakor »prebivalci koč«, kar nekoč vendar ni mogla biti posebnost nekega kraja.

Med geografskimi termini, ki pri drugih Slovanih niso izpričani, razen še v hrvaškem Primorju, bi v zvezi s sufiksom *-jane* omenil imena *Griže*, n. pr. *Grižane* ali *Griže* pri Vipavi, ca. 1370 *Greyschach* (M. Kos, Prim. urb. II, 117) ali *Griže* pri Senožečah. 1460 *Greysach* (idem 202). Ime je po Skoku predslovanski substrat (glej Bezljaj, SVI I, 199 z literaturo). Morda so tudi *Mošnje* na Gorenjskem, 1154 *Mosnach* (M. Kos, STL) iz **mošanjane* k dalmatinskemu *mošun* »zimski hlev«, kar je izpričano v Sloveniji v gorskem imenu *Mašyn* pri Snežniku.

Popolni razbor vseh imen na *-jane* bi seveda zahteval obširne študije, malodane monografije. Malo novega bi bilo mogoče povedati o najštevilnejših imenih tipa *Dole*, *Gorje*, *Gnoblje*, *Griblje*, *Goriče*, *Kleče*, *Kluče* in podobnih,